

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Фінансів
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ ^(підпис) 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа та страхування**
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Державні та муніципальні фінанси
(назва магістерської програми)

на тему: «Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви
зростання»
(назва теми)

Виконавець:

студент 61 групи факультету **ФБС**

Пошелюк Крістіна Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Мартинюк Ірина Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Сутність доходів місцевих бюджетів	6
1.2. Принципи та порядок формування доходів місцевих бюджетів.	14
1.3. Нормативно-правова база, що регулює доходи місцевих бюджетів	21
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ, 2014-2018 рр.....	28
2.1. Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України, 2014-2018 рр.....	28
2.2. Тенденції податкових та неподаткових надходжень до місцевих бюджетів України, 2014-2018 рр.....	41
2.3. Оцінка впливу фіскальної децентралізації на формування місцевих бюджетів України	55
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІЦНЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	60
3.1. Адаптація зарубіжного досвіду формування доходів місцевих бюджетів до вітчизняної практики	60
3.2. Напрями підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів	67
ВИСНОВКИ	79
Список використаних джерел	83
Додатки	89

ВСТУП

Розвиток України шляхом соціально орієнтованої ринкової економіки здійснюється за умов недостатньо чітких механізмів розвитку суспільного виробництва. Недосконалість політичної системи, антитерористична операція на сході країни створюють складнощі у забезпеченні фінансування соціально-культурної сфери, наукових та фундаментальних досліджень, окремих програм (океанографічні, космічні) тощо. Утримання зазначених сфер частково, крім держави, покладається на місцеві органи влади за рахунок доходів бюджету, що є основним інструментом регулювання, розподілу фінансових ресурсів та перерозподілу ВВП.

В умовах сьогодення основи формування доходів місцевих бюджетів орієнтовані на фінансове забезпечення місцевого локального рівня на основі трансфертів, що обмежує органи місцевого самоврядування у виконанні їх повноважень, стримує інвестиційний потенціал та економічний розвиток.

Метою роботи є дослідження теоретичних основ та практики формування доходів місцевих бюджетів в Україні, з'ясування проблемних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення в контексті реформування та бюджетної децентралізації.

Теоретичні основи та практичний досвід формування доходів місцевих бюджетів є предметом дослідження А. Буряченка О. Василика, В. Дем'янишина, Т. Єфименко, О. Кириленко, В. Опаріна, Д. Полозенка, В. Федосова, С. Юрія та ін.

Однак актуальним залишається дослідження питання самостійності місцевих бюджетів, зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів та зміцнення їх фінансової спроможності, зокрема за рахунок податкових та регулюючих джерел.

Відповідно до мети, поставлені наступні завдання:

- розкрити сутність доходів місцевих бюджетів;
- визначити принципи та порядок формування доходів місцевих бюджетів;

- визначити нормативно-правову базу, що регулює доходи місцевих бюджетів;
- проаналізувати структуру доходів місцевих бюджетів України, 2014-2018 рр.;
- виявити тенденції податкових та неподаткових надходжень до місцевих бюджетів України, 2014-2018 рр.;
- оцінити вплив фіскальної децентралізації на формування місцевих бюджетів України;
- виявити можливості застосування зарубіжного досвіду формування доходів місцевих бюджетів до вітчизняної практики;
- визначити напрями підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів місцевих бюджетів.

Предмет дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі формування доходів місцевих бюджетів.

Методами дослідження є метод наукового пізнання, комплексний підхід до вивчення теоретичних аспектів формування доходів місцевих бюджетів, у роботі використовувались методи аналогії, статистичні прийоми, графічно-табличний, метод аналізу, синтезу, історичний, метод узагальнення. У процесі магістерського дослідження використані методи фундаментального аналізу (перший розділ), методи дослідження фактів, явищ і реалій існуючої практики (другий розділ), метод постановки цілей і рекомендації щодо їх досягнення (третій розділ).

В процесі написання роботи були використані Податковий Кодекс України, Бюджетний кодекс України, Конституція України, законодавчі та нормативно-правові акти з питань бюджету та оподаткування: звітні дані Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Державної фіскальної служби України, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, періодичні видання, спеціальна література в галузі фінансів, статистичні матеріали, а також інтернет-ресурси.

ВИСНОВКИ

Важливим інструментом регулювання суспільно-економічних процесів, розмежування фінансових ресурсів між групами населення, галузями і територіями є доходи бюджету. Виконання функцій органами місцевого самоврядування потребує належної економічної основи (матеріальних і фінансових ресурсів).

Розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів, збільшення повноважень місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами та підвищення їхньої самостійності є надзвичайно важливими завданнями. Їх вирішення сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування й якісному виконанню покладених на них завдань і функцій.

Аналіз проблем функціонування місцевих бюджетів дає змогу зробити висновки щодо здійснення заходів, спрямованих на покращання умов формування місцевих бюджетів. Необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів.

Так, для ефективної організації процесу бюджетної децентралізації визначено принципи формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації:

бюджетної еквівалентності – відповідність доходів місцевих бюджетів податковому навантаженню, жителів регіонів;

національної солідарності – загальне розуміння громадянської солідарності, відповідно до якого держава вирівнює фінансові можливості регіонів;

децентралізації – чіткий розподіл фінансових функцій, дотримання місцевих пріоритетів, підзвітність;

бюджетного (фіскального) федералізму – збалансоване розмежування повноважень та відповідальності між рівнями бюджетної системи, відносна самостійність місцевих бюджетів;

субсидіарності – закріплення повноважень на надання гарантованих суспільних послуг за органом влади, максимально наближеним до кінцевого споживача;

фінансової самостійності органів місцевого самоврядування – чітке забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами, в тому числі через їх участь в загальнодержавних податках;

територіальної прив'язки – об'єкт оподатковування має бути зв'язаний за визначеною територією і відрізнятися низькою мобільністю;

фінансового вирівнювання – забезпечення певного ступеня вирівнювання між краще і гірше забезпеченими територіями.

Вважаємо, що пошук сучасних підходів до вирішення проблем оптимізації системи міжбюджетних трансфертів в умовах розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування має базуватися на таких основних положеннях:

- у процесі збалансування бюджетів не потрібно ставити за мету досягнення повного бюджетного вирівнювання, оскільки це знижує стимули місцевих органів щодо покращення свого фінансового стану.

Навпаки, в умовах транзитивної економіки стимулювальна функція міжбюджетних трансфертів має бути реалізована більшою мірою, ніж у країнах з розвинутою, стабільною економікою;

- розподіл вирівнювальних трансфертів необхідно проводити із застосуванням формульного підходу. При цьому доцільно забезпечити стабільність формульного розрахунку протягом тривалого періоду часу, що дозволить покращити прозорість міжбюджетних відносин та підвищити їх ефективність.

При необхідності уточнення алгоритму розрахунків більш доцільним буде використання цільових субвенцій, аніж внесення змін до встановленої формули;

- доцільно запровадити прямі розрахунки за міжбюджетними трансфертами між державним бюджетом та бюджетами територіальних громад всіх рівнів. Проте, даному заходу має передувати проведення реформи адміністративно-територіального устрою в нашій країні та оптимізація функціонування вітчизняної казначейської системи;

– потребує вдосконалення порядок міжбюджетних відносин на рівні села, селища, міста районного підпорядкування та адміністративного району. Головну увагу при цьому необхідно зосередити не тільки на проблемах удосконалення процедур розрахунку обсягів трансфертних платежів, але й на покращенні правового врегулювання основних аспектів взаємовідносин між учасниками процесу перерахування міжбюджетних трансфертів на місцевому рівні;

– розробка та затвердження державних соціальних стандартів. Потребує удосконалення Методика розрахунку вартості соціальних послуг та їх складу для всіх галузей (освіти, охорони здоров'я і т.д.), що дасть змогу визначати грошовий еквівалент послуги, що надається, а також її склад. Затвердження соціальних стандартів дасть змогу оптимізувати кількість та структуру бюджетних установ, а також забезпечити підвищення ефективності планування та використання бюджетних коштів бюджетів всіх рівнів.

– забезпечення адресності соціальних пільг шляхом розробки та затвердження дієвого механізму адресного надання пільг і визначення їх фінансової оцінки;

– підвищення ефективності місцевих податків і зборів шляхом удосконалення механізму їх адміністрування та формування єдиної бази даних (для прикладу, для податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки).

Важливим завданням підвищення результативності системи формування місцевих бюджетів є удосконалення методології складання прогнозів соціально-економічного розвитку територій на середньостроковий період, що надасть можливість для прийняття дієвих управлінських рішень щодо планування показників місцевих бюджетів, прозорості бюджетного процесу. Дієвість управління місцевими бюджетами сприятиме належному фінансовому забезпеченню місцевого самоврядування. Підвищення ефективності процесу формування місцевих бюджетів вимагає врахування пріоритетів бюджетної політики та її взаємоузгодження з стратегією соціально-економічного

розвитку країни, подовження горизонту бюджетного планування, розширення фінансових повноважень місцевого самоврядування з одночасним посиленням їх відповідальності за досягнення визначених цілей. Важливим є створення належних

фінансових умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. Вагомого значення набувають питання впливу інтеграційних процесів на динаміку економічного зростання та податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням стійкості та збалансованості місцевих бюджетів. Необхідним є підвищення результативності формування місцевих бюджетів у системі фінансово-економічного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України. Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.
2. Арсон С. Фінансова політика Радянської влади. – Харків: Укр. філія держ. фін. в-тва СРСР, 1929.
3. Финансово-кредитный словарь. Т. 2. М-Я / Гл. ред. В. П. Дьяченко. М.: Финансы. 1964. – 688 с.
4. Гарбузов В. Ф. Финансово-кредитный словарь. Т. 2. К-П / Гл. редактор Гарбузов В. Ф. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 512 с.
5. Закон УРСР “Про бюджетні права Української РСР і місцевих Рад народних депутатів” від 30.06.1960 р. з послідуочими змінами і доповненнями. – К.: Міністерство фінансів УРСР, 1985.– 48 с.
6. Бутаков Д. Д. Местные бюджеты стран-членов СЭВ / Под ред. Бутакова Д. Д. – М.: Финансы и статистика, 1980. – 147 с.
7. Поляк Г. Б. Финансы местных советов. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 152 с.
8. Ходорович Н. Резервы укрепления доходной базы местных бюджетов: Автореф. дис. канд. экон. наук. – Л.: ЛФЭИ, 1977.
9. Ширкевич Н. А. Местные бюджеты. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 126 с.
10. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: Монографія. – К.: НІОС, 1998. – 198 с.
11. Поляк Г. Б. Финансы. Учебник для вузов. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 607 с.
12. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України. Навч. посібник. – К.: Т-во “Знання” – КОО, 1999. – 487 с.
13. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України. Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.

14. Кириленко О. П. Місцеві бюджети у економічній системі держави: Автореф. дис. докт. екон. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002.
15. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України / Ю.В. Пасічник: Навч. посібник. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Київ: Знання, 2008. – 670 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
16. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: [навч. посіб.] / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2004. – 192 с.
17. Василик О.Д. Бюджетна система України: [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр учбової літератури, 2004. – 544 с.
18. Кулик І.О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами / І.О. Кулик URL: – <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/2/11.pdf>.
19. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Ю.В. Пасічник. – К. : Знання-Прес, 2008. – 670 с.
20. Алексєєв І.В. Бюджетний механізм і соціально-економічний розвиток регіонів : [монографія] / І.В. Алексєєв, Г.С. Лопушняк, М.В. Ливдар. – Л. : ЛігаПрес, 2014. – 248 с.
21. Бондарук Т.Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : [монографія] / Т.Г. Бондарук. – К. : НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2009. – 608 с.
22. Бондарук Т.Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : [монографія] / Т.Г. Бондарук. – К. : НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2009. – 608 с.
23. Бондарук, Т. Г. Місцеві фінанси : навч. посібник / Т. Г. Бондарук. – К. : «Інформ.-аналіт. агентство». – 2013. – 529 с.
24. Слухай, С. В. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій : [монографія] / С. В. Слухай. – К. : АртЕк. – 2002. – 288 с.
25. Fiscal Federalism in the European Union / Ed. by A. Fosatti, G. Panella. – London, New York, Routledge. – 1999. – P. 63–71.

26. Слухай, С. В. Міжбюджетні трансфери у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій : [монографія] / С. В. Слухай. – К. : АртЕк. – 2002. – 288 с.
27. Герчаківський, С. Д. Теоретичний логос фіскальної децентралізації / С. Д. Герчаківський, О. Р. Кабаш // Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 133–140.
28. Нікончук, А. М. Теоретичні засади децентралізації влади в процесі розвитку місцевого самоврядування в Україні / А. М. Нікончук // Право і безпека. – 2011. – № 5(42). – С. 30– 34.
29. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29 квітня 1918 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18>.
30. Кваша, Т. К. Теоретичні та практичні аспекти фіскальної децентралізації: емпіричний аналіз / Т. К. Кваша // Економічний простір. – 2014. – № 189. – С. 115–127.
31. Ларина, С. Теория, методология и направления бюджетной децентрализации / С. Ларина // Финансовая экономика. – 2010. – № 3. – С. 22–45.
32. Peffekofen, R. Finanzausgleich I: Wirtschaftstheoretische Grundlagen / R. Peffekofen // Handbwrtterbuch der Wirtschaftsw issenschaften. – Stuttgart. – 1980. – Bd. 2. – S. 622.
33. Касперович, Ю. В. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі фінансово– економічного регулювання / Ю. В. Касперович // Економічний часопис–XXI. – 2013. – № 9–10 (2). – С. 55–58.
34. Циммерманн, Х. Муниципальные финансы : учебник / Х. Циммерманн ; пер. с нем. – М. : Дело и сервис. – 2003. – С. 161–167.
35. Балацький Є.О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія / Є.О Балацький. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 203 с.
36. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
37. Закон України «Про державний бюджет на 2016 рік» від 25.12.2015 №928- VIII[Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/

38. Бюджетний щоденник на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feao.org.ua/products/the-2016-budget-diary>.
39. Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 11 грудня 2014 року № 26-VIII.
40. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
41. Наказ МФУ «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів» від 26.08.2014 р. № 836.
42. Ставерська Т. О., Шевчук І.Л. Реформування міжбюджетних відносин в Україні // ScienceRise. - 2015. - № 6(3). - С. 29-34. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2015_6%283%29__7.
43. Набатова Ю.О., Ус Т.В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів // Ефективна економіка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>.
44. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>.
45. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у 2014-2018 рр. URL: <http://treasury.gov.ua/>.
46. Деякі питання стабілізаційної дотації з державного бюджету місцевим бюджетам. Постанова Кабінету міністрів України від 16.09.15 р. № 727 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/6-2015-%D0%BF#n18>.
47. Звіт Державної Казначейської служби України про виконання місцевих бюджетів України за 2016 р. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za2016-rik>.
48. Фінансово-аналітичні матеріали. Децентралізація. Виконання доходів місцевих бюджетів. 2015-2017 рр. URL: <http://www.minregion.gov.ua/decentralization/presentation/finansovo-analitichni-materiali-detsentralizatsiyavikonannya-dohodiv-mistsevih-byudzhativ-2016-rik/>.

49. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2019 (за грудень 2018). URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/359/10.01.2019.pdf>.
50. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу : [http// www. rada.gov](http://www.rada.gov).
51. Бюджетний кодекс України : закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
52. Русін В. М. Вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні // Збірн. тез доповідей Першої Інтернет-конф. / Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків. – Тернопіль, 2015.
53. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : закон України від 28 груд. 2014 р. № 79-VIII. – Режим доступу : [http// www. rada.gov. ua](http://www.rada.gov.ua).
54. Габа І. М. «Децентралізація» – деякі плюси і мінуси / І. М. Габа // РайонІнфо. – 2014. – № 1.
55. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www .treasury.gov.ua/main/uk/index](http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index) - Назва з титул, екрана.
56. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.minfin.gov.ua/news/ bjudzhet/ptsm](https://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/ptsm).
57. Eurostat: [http:// appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do](http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do).
58. Bahl, R., & Bird, R. (2008). Subnational taxes in developing countries: The way forward. *Public Budgeting & Finance*, 28 (4), 1–25.
59. The official website of OECD. Retrieved from <http://www.oecd.org>.
60. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навч. посібн. [Текст] / В.І. Кравченко. – К.: Київ, 2010. – 487 с.
61. Інтернет-газета «Zaxid.net» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.zaxid. net/category/45](http://www.zaxid.net/category/45).

62. Наumenко А.М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів [Текст] / А.М. Наumenко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 127–131.

63. Чорній. Л. І. Регіональні програми розвитку малого і середнього підприємництва: структура, пріоритети, фінансування. – К.: Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 24 с.